

המלה "נא" במקרא

מאת

מ. בר-מגן

מליית בת הברה אחת ושתי אותיות, נא, מופיעה במקרא כמלת עזר כארבע מאות פעם¹. היא מתבארת ברוב המקרים כלשון בקשה. בחלקם — כמלה שאין בה תוכן מיוחד. דוגמת איפוא, אכן. מנדלקרן² מגדיר: אין נא אלא לשון בקשה חרוז. כמוהו בשפת כוש ואח אל אָנא ואנה. ולפעמים בא בהוראת עתה, איפוא, הפעם. ואילו בתלמוד אנו מוצאים קביעה זאת — אין נא אלא לשון בקשה — א ר ב ע פעמים בפירושם של פסוקים במקרא.

על הפסוקים: קח נא את בנך³. הכר נא למי החתמת⁴. דבר נא באזני העם⁵. שים נא כבוד⁶. שהתלמוד דן בהם, באה ההנחה "אין נא אלא לשון בקשה"⁷. מסתבר, שכוונת תז"ל היתה שאותה "נא", הבאה אחרי פועל בצווי, לשון בקשה היא.

וודאי שלא התכוונו לביטוי "הנה נא"⁸, שאין הפירוש הזה בו סביר כלל. ובוודאי גם לא התכוונו לביטוי "אם נא"⁹ וכנגדם מסתבר שחז"ל לא הוציאו מכלל הנחה זו את הביטוי "אל נא" כבקשה לשלילה¹⁰. אמנם ביטוי זה גרם לשני שינויים. האחד: שהוא מקדים את הפועל. השני: שהפועל בא בעתיד (כדרך כל "אל" במקרא ובלשון). והיינו רשאים לקבל הנחה — קביעה זאת (של חז"ל) כהסבר נכון ומקובל על הכול¹¹.

1 להוציא את "אל תאכלו ממנו נא" — שמות יב, ט הנדרשת לעצמה.

2 קונקורדנציה "היכל הקדש" עמ' 708.

3 בראשית כ"ב, ב. 4 שם ל"ח, כה.

5 שמות י"א, ב. 6 יהושע ו', יט.

7 לפי הסדר — סנהדרין פ"ט, ע"ב; סוטה י', ע"ב; ברכות ט', ע"א, סנהדרין מ"ג, ע"ב.

8 מופיע 24 פעם במקרא. יוצא מהכלל אותו משפט: הנה נא אדני סורו נא — בראשית י"ט, ב, שהניקוד מציין אותו הנה — נ' סגולה, נא — אדני מצורפות במקף, לא כפי המקובל ב-23 הפעמים ש"הנה נא" מצורפות במקף והנ' הראשונה צרויה.

9 לוגוס המופיע חשע פעמים במקרא בתוספת "מצאתי".

10 מתוך 20 הפעמים, שבה מופיע הביטוי "אל נא", רק שנים אין להם המשך של פועל. והם: אל

נא אדני — בראשית י"ט, יח. אל נא אם נא מצאתי — שם ל"ג, ט.

11 להוציא את 41 הפעמים, שהמלה "נא" סוגרת מלה סתם ולא פועל.

והנה הפתעה. אונקלוס מתרגם את המלה "נא" בכל מקום במקרא = כען (עתה)¹². הנה נא ידעתי ... הא כען ... אמרי נא אחתי ... אמרי כען¹³. אל נא תהי מריבה ... לא כען תהי מצותא¹⁴. אם נא מצאתי ... אל נא ... יקח נא מעט מים ... אם כען אשכחית ... לא כען ... יסבון כען¹⁵. וכמעט בכל המקומות, היה נאמן לתרגומו. וגם במקומות, שברפרוף ראשון נראה כאילו סטה מדרכו זו, מתגלה מייד שאין הדבר כן.

הנה נא-אדני סורו נא¹⁶ — מתרגם אונקלוס: בבעו כען רבוני זורו כען. המלה "בבעו" (בבקשה) באה כתרגום למלה "הנה" ואילו "כען" (2) למלות "נא"⁸. וכן: אל נא אחי תרעו¹⁷ — תרגומו: בבעו אחי לא תבאישון. המלה "בבעו" באה כתרגום למלה "אל" וממילא הוסיף "לא" לאחר המלה "אחי". ובפסוק: אל נא אדני¹⁸ ... בבעו כען רבוני. שוב לא המלה "נא" קבלה את התרגום "בבעו". מכל מקום אונקלוס הרגיש שכאן נדרשת בקשה, אך לא כוונה ל"נא".

רק בפסוק: אל נא אם נא מצאתי חן בעיניך¹⁹, אנו מוצאים: בבעו אם כען ... כלומר, לביטוי "אל נא" נתן את התרגום "בבעו" ואין הכרע לאיזו משתייהן התכוון. לפי ההמשך אפשר להניח, שהתעלם בכלל מהמלה "נא" ותרגומו מכוון ל"אל". ורגליים לדבר שאצלו המלה "אל" קובעת. בתרגום הפסוק: אל אחי אל תרעו נא²⁰ ת"י מתרגם: בבעו אחי לא תבאשון.

ואתה תמיה. גם באותם המקומות שהתלמוד הכריז "אין נא אלא לשון בקשה" מתעלמים אונקלוס ויונתן וממשיכים בשיטתם: כען — עתה. וכשאתה קורא בתלמוד²⁰: תרגום של תורה, אונקלוס הגר אמרו מפי ר' אליעזר ור' יהושע. תרגום של נביאים יונתן בן עזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי". אתה נבון ביותר. כלום שמעו פירוש זה מפי נביאים וחכמים אלה, והוא כנגד דברי חז"ל, או שמא מכוחם ומרצונם — הבנתם עשו זאת. ואעפ"כ נראה שרוב חכמינו הבינו פירושה של "נא" כלשון בקשה. אפשר שהמלה "נא" הקרובה לה פונטית וגרפית גם יחד גרמה לכך.

עד שבא ר' סעדיה גאון והכריז²²: כל נא במקרא — בלי יוצא מן הכלל — מובנו עתה. כמו בערבית אל-אן ואל, בחילוף אותיות. וגם הוא לא התחשב בדברי התלמוד באותם ארבעה מקומות?

12 מלבד מקום בודד בפסוק: אל נא רפא נא לה — במדבר י"ב, יג — שתרגם, אלהא, בבעו אסי כען יתה.

13 בראשית י"ב, יא.

14 שם י"ג, יח. 17 שם, שם ז 20 שפטים י"ג, כג.

15 שם י"ח ג-ד. 18 שם, שם יח. 21 מגילה ג, ע"א.

16 שם י"ט, ב. 19 שם, ל"ג, י.

22 "האגרון" — האקדמיה ללשון העברית — נחמיה אלוני — תשכ"ו, עמוד 318.

[3]

המלה "נא" במקרא

מה שיטתם של פרשנינו המסורתיים?

רש"י — פרשנדתא — הוא קיבל והחדיר בלב כל לומדי מקרא "אין נא אלא לשון בקשה". הוא חוזר על כך כמה וכמה פעמים בפירושו. ובאותם ארבעת המקומות הוא מביא את המובאה שבמדרש: בבקשה ממך עשה לי... סביר להניח, שרש"י גרם לכך, שרבים מטובי הסופרים והחכמים ראו במלה "נא" מלת בקשה. ואעפ"כ בפסוקים שונים נוטה גם הוא לפרש נא = עכשיו: הפסוק "הנה נא ידעתי"¹³ כותב רש"י לפי המדרש: עד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם ועכשיו הכיר בה... ופשוטו של מקרא, הנה נא הגיעה השעה, שיש לדאוג... דומה לו: הנה נא אדני סורו נא¹⁶. ובפסוק "תהי נא אלה בינותינו"²³ הוא כותב: תהי גם עתה בינינו וביניך. משמע, שגם רש"י, שקיבל דברי חז"ל, סטה מדבריהם במקומות שנראו לו סבירים לכך. ואילו רס"ג לא נסוג מהנחתו כמלוא נימא.

ומה שיטת מפרשנינו האחרים?

ר' אברהם אבן עזרא נקט שיטת רס"ג. עם הופעתה הראשונה של "נא" במקרא (הנה נא ידעתי²⁴), מכריז רשב"ע: ומלת "נא" כמו עתה. וכן הנה נא זקנתי²⁵, אוי נא מה היה לנו²⁶. והיא הפוכה בלשון ישמעאל (אלאן). והיינו יכולים לחשוב, שהוא מתכוון רק למקרים מעין הדוגמאות שהזכיר, כלומר "נא" אחר מלות ולא פעלים. אך בהמשיכנו לעקוב אחרי פירושו, אנחנו מוצאים: שלח נא ביד תשלח²⁷ — כבר פירשתי כי כל נא במקרא כמו עתה וככה: דבר נא באזני העם⁵ [הזכירו בדרך הפגנתית, להורות על התנגדותו לפירוש דבי רבי ינאי, שאין נא אלא לשון בקשה — ברכות ט 1], שמע נא יהושע²⁸, יומת נא את האיש הזה²⁹.

שמענו, אפוא, שאין בעיניו שום חשיבות למקומה של נא במשפט. הוא הביא דוגמאות גם ממקומות, שזו באה אחרי צווי פועל, אחרי הנה, אחרי אוי ואפילו אחרי עתיד בבנין סביל (יומת). ובכולם אין נא אלא עתה. ובבואנו אל הפסוק: אל נא תעזב אתנו³⁰ — הוא מזכיר שוב: כמו עתה. וכן כל נא שבמקרא. כאילו רוצה הוא להתנגד לפירוש רש"י שם. והגדיל לעשות כשהגיע אל הפסוק: אל נא תשת עלינו... אל נא תהי כמת... אל נא רפא נא לה³¹. הוא אינו מרפה ומוסיף בכל מקום "עתה" במקום "נא". ואפילו במלה אל נא, שאונקלוס ויתר ותרגמו "אלהא, בבב"ע", נשאר רשב"ע בדעתו = עתה. ואנחנו תמהים מה הביאו לכך? ספרתי ומצאתי שבתורה לבדה חזר על דבריו שבע פעמים ויותר. ובג"ך עוד שמונה פעמים. כלום אין הופעה זאת אומרת: דורשני?

29 ירמיה ל"ח, ד.

30 במדבר י', לא.

31 שם י"ב, יא-יג.

26 איכה ה', טו.

27 שמות ד', יג.

28 זכריה ב', ח.

23 בראשית כ"ו, כח.

24 שם, י"ב, יא.

25 שם, כ"ז, ב.

ופניתי לפרשנינו האחרים: רש"ב "ם אינו מתעכב במיוחד על פירושה של "נא". אולם מדבריו על "הלעיטני נא מן האדם" ...³² — וזה שהיה רעב הרי הוא כאומר תן לי מהר לאכול. מכאן אפשר להניח שהוא ראה ב"נא" — עתה. רמב"ן מתעכב על דברי רש"י בפסוק "הנה נא ידעתי" ואומר: אבל אין צורך לכל הדברים האלה, שאין מלת נא מורה על דבר שיחדש בעת ההיא בלבד. אבל על כל דבר הווה ועומד ... ואמרו כן כי הוא רומז על העניין לומר שהוא עתה ככה. הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את מאז ועד עתה. וכן הנה נא עצרני ה' מלדת — מנעורי עד היום הזה. וכן הנה נא לי שתי בנות — כי לא נולדו עתה. יש להבין שגם רמב"ן רואה ב"נא" — עתה. אמנם הוא הביא דוגמאות מביטויי "הנה נא". ואכן בפסוק "הנה נא אדני סורו נא" כותב רמב"ן: והנכון בעיני שהוא לשון תחינה. אדוני! הנה נא בית עבדכם, סורו נא אלי. מכאן משמע שרמב"ן מקבל דעת חז"ל, שאין נא אלא לשון בקשה. אבל נראה, שהוא מבחין בין נא אחרי פועל ובין אחרי מלה איזו שהיא. גם "אור החיים" נוקט קו ברור ומפורש ובששה מקומות בספר בראשית הוא אומר: אין נא אלא פירושה עתה³³. ובספר במדבר (י, ל"א) הוא חוזר ומסביר: נא עתה הוא.

גם ר' שבתי בס' בעל "שפתי חכמים" (הפירוש על רש"י בתורה) מביע דעתו ואומר — בהערותיו על דברי רש"י אעברה נא ואראה³⁴, אין נא אלא לשון בקשה — כלומר: נא האמור כאן, אבל בשאר נא שבתורה פירושו עתה. ממי הושפע הוא? ובבואנו לנ"ך אנחנו רואים גם את ר' דוד קמחי ובעלי המצודות מצטרפים לדעתו של ראב"ע וקובעים ש"מלת נא פירושה עתה".

בד"ה: הנה נא ידעתי כי איש אל' קדוש הוא³⁵ — אומר רד"ק כי היה ידוע אלישע בישראל, כי איש אלקים הוא וקדוש ואעפ"י שאמרה "נא", אינו אומר כי עתה ידעה ולא קודם זה, אלא מלת "נא" ר"ל עתה צריך לנו לעשות לו דבר, כיוון שהוא רגיל אצלנו ... וכמוהו הנה נא העיר הזאת קרבה³⁶ — אינו אומר כי עתה תהיה קרובה ולא קודם זה, אלא עתה צריך אני להמלט ... ורז"ל דקדקו מלת נא ר"ל שעתה ידעה כי קדוש הוא, ולא קודם.

מכל מקום אפשר להניח שרד"ק קיבל שיטת חז"ל בהסתייגות, שהוכרנו לעיל. גם חזקוני (ר' אברהם בר' חזקיה) המכריז בפסוק "לך נא ראה את שלום אחיך"³⁷. שאין נא אלא לשון בקשה, אינו עקבי בכך. ודווקא בפסוק הידוע "דבר נא באוני העם"⁵ הוא כותב: דבר עכשיו באוני העם. ובפסוק השני הידוע "אל נא רפא נא לה"³¹ הוא אומר: הראשון לשון בקשה והשני לשון עכשיו. גם מלבי"ם,

35 מלכים ב ד, ט.

36 בראשית י"ט, כ.

37 שם ל"ו, יד.

32 בראשית כ"ה, ל.

33 שם ל"ג, י; מ"ז, כט; נ', ב.

34 דברים ג', כה.

[5]

המלה "נא" במקרא

שניסה שתיים — שלוש פעמים לפרש "נא" לשון בקשה, כשהוא בא לפסוק "ישבו נא עבדיך בארץ גשן"³⁸ הוא אומר: שישבו עתה, לפי שעה, עד שיפסק הרעב. וכן בפסוק "אלכה נא ואשובה אל אחי"³⁹ הוא כותב: היא הליכה לפי שעה ע"מ לשוב למדין. ואפילו על הפסוק הקלסי "דבר נא באזני העם"⁴⁰ הוא מוציא את "נא" ממשמעו וכותב: ולכן תדבר באזניהם שיתחילו לשאול תיכף, כי אחר כך לא יהא זמן. ואשר על כן לא נרחק מן האמת, אם נניח, שכל מפרשי המקרא (ורש"י בתוכם), ידעו שיש "נא", שפירושו עתה, אלא שרבים מהם סברו וקבלו את גישתם של אונקלוס — יונתן ורס"ג — ראב"ע ולא השאירו מקום ללשון בקשה. ואילו חלקם נשאר נאמנים לדברי חז"ל ומצאו שיש "נא" בלשון בקשה וגם בלשון עכשיו ואולי סתם מלת עור. ומכאן נבין יפה את קביעתו והגדרתו של "היכל הקדש".

נעבור עתה לפיטי התפלה השונים, שבהם מופיעה המלה נא. הושה נא — הושיעה נא מובן לנו יפה. ולא ישנה אם נקבלו כלשון בקשה או כלשון עתה. מסבכת אותנו תפילת "אבינו מלכנו" בה מופיע פסוק "נא אל תשיבנו ריקם מלפניך", או בברהמ"ז "ונא אל תצריכנו לידי... הנוכל לפרש גם כאן "עתה" או אולי רק לשון בקשה. ואם כן תתעורר השאלה הרי בכל המקרא אין נא באה לפני "אל". תמיד "אל נא". והיה זה מרשים יותר. מדוע מצאו מחברים אלה עניין בשינוי זה? ועוד חימה: צורת ההפעיל עם נטייה בשתייה (תשליכנו — תצריכנו) אינו מצוי במקרא כלל.

רק פעם אחת מצאנו "אל נא תקברני במצרים"⁴⁰ נטייה בקל. ולא יותר. ושוב מצאנו בפיטו: נא גבור דורשי יחדך (אנא בכח). שם ודאי לשון בקשה. אך כאן מתעוררות שתי שאלות. היכן מצאנו במקרא "נא" פותחת משפט?⁴¹ והיכן מצאנו שהפועל — הבקשה (פה: שמרם) יהא מרוחק מ"נא"?

ממילא נמצאנו למדים, שכבר אז — בימי חז"ל — לא הקפידו על מקומה וערכה של "נא", והשתמשו בה בחופשיות יתר. אין אנחנו צריכים, איפוא, לתמוה אם אצל משוררי ימי הבינים וגם במשוררי דורנו אנו מוצאים צורות חורגות.

ר"י הלוי משתמש עפ"ר במלה "נא" כשיבוץ. "ראה נא גם ראה" (דבריך במור)⁴². אל נא תרפה ירך (זה רוחך). אעברה נא בחלומותיך (מה לך צביה). אך לא נמנע מלקרא "נא גדלו לאל" (קול חתן ט). כאילו נהג כלשון הפסוק: נא רפא נא לה. וזו כבר פירצה. אך באמת ראה את "אנא בכח" בפניו.

גם רשב"ג משבץ את "נא" בחרוזיו, עפ"ר כלשון המקרא אולם גם הוא לא נרתע

38 שם מ"ז, ד. 39 שמות ד', יח. 40 בראשית מ"ז, כט.

41 גם בפסוק "אל נא רפא נא לה", שאפשר לראות את המלה "נא" פותחת את המשפט, גם שם היא באה אחרי המלה אל. כלומר: אין כאן פתיחת משפט מושלמת.

42 לפי הוצאת מ. ל. — כל שירי ריה"ל — בעריכת ישראל זמורה.

מלשיר "נא אל תבוה ענות עני (שחר קמתי). וודאי לשון חז"ל השפיעה, שהקדים "נא" למלה "אל". הוא נהג עדיין בזהירות — מה, ולא נתן את הפועל בנטייה ולא בהפעיל.

ומשוררינו בעת החדשה — רבים מהם פרקו מעליהם כל רסן: מי כ"ל שר⁴³: וצעיף הסתר נא קרעו מעליכם (אל הכוכבים). קול עלם נא שמעו (שם). ועוד שזים — שלוש פעמים בדרך זאת.

"ל גודרון נהג כדין. הוא שר: רפא נא נפשי מפצעה. (שרש נשמתי). עטי, עט זהב, קום נא ופצה פיך (אתם עדי)."

אף ח"נ ביאליק נמשך לרוח הרחוב והוא שר: אל החלון נא גשי (עם דמדומי החמה). ולמן שניאור שר ב"תפלה" "חוקני ואמצני נא הפעם (וזה בסדר גמור) אך ממשך "בידך נא אפלה" (זאת בוודאי סטייה).

יש לציין לשבח חלק מאותם משוררים (פכמן, קצנלסון, מייטוס, ופישקין), שהביאו את המלה "נא", בהתאם לכללי המקרא.

כתפלות ובפיוטים, שעל חלק מהם לא נדע בכירור שם מחברם, אנחנו מוצאים עפ"ר העתקים מלשונות המקרא. אך נמצא: נא! אל שלח נושא הוד ראשנו (עמ' 320)⁴⁴. נא, אל תיבש (379). שרשיו נא אל תקמל (595). בניך נא תפדם (596). נא, הדם לאות (שם). אַל נא לעולם תערץ (667).

לאחר שראינו השתלשלות כזאת בקביעת המלה "נא" במשפט — אף כי כל אלה הניחו, סברו וקבלו, שפירושה בקשה — אין איפוא להתפלא על המילונים שלנו, שהגדירו הגדרות בנות זמננו ולא דווקא לפי רוח המקרא. אנו קוראים במילון⁴⁵: נא — מלת קריאה לבקשה או לזירוז הבאה במקרא אחרי פועל או אחרי מלת שלילה או אחרי מלת יחס . . . ולשימוש ימינו: נא לדייק! נא להשיב בהקדם. יצחק אבנרי⁴⁶ כותב: נא ובבקשה שניהם כאחד נכונים. בטוי ראשון — לשון תורה. שני — לשון חכמים⁴⁷. והתקבלה הדעה אצל הלשונאים, שאכן אין נא אלא לשון בקשה. והותרה הרצועה. כל המרחיב והמוסיף הרי זה משובח.

ואני חוזר למקרא וארצה ללמוד ממנו את תוכנה של "נא". וכשאני מתבונן וחוזר ומתבונן בהופעותיה השונות של המלה נבוא לידי מסקנא אחרת לחלוטין: גם אם לא

43 לפי "מבחר השירה העברית החדשה" הוצאת שוקן תחר"ץ — אשר ברש.

44 העמודים מסומנים לפי "סדר עבודת ישראל" — מחובר ע"י יצחק בן אריה יוסף דוב הוצאת שוקן, תרצ"ז.

45 מלון אבן שושן, ערך "נא" עמ' 959.

46 "יד הלשון" יצחק אבנרי. הוצאת "יורעאל" ת"א. תשכ"ד, עמוד 377. ערך נא.

47 ומגיע למסקנא מעשית, המתרת שימוש "נא" לסגור הדלת, הואיל ובלשון חז"ל מותר לומר בבקשה לסגור הדלת — אעפ"י שלא מצאנו כזאת.

המלה "נא" במקרא

[7]

נקבל את שיטת אונקלוס והנחתם של רס"ג וראב"ע (שבכל מקום "נא" אינו אלא לשון עתה), נצטרך להבחין בין הביטויים הנה נא — אם נא — נגדה נא — אוי נא — איה נא, ובין הצורות אמרי נא — שא נא. כלומר חייבים אנו להרגיש, שיש הבדל בין "נא" אחר פועל בצווי ובין "נא" אחרי מלה איזו שהיא. במקרה הראשון אנחנו רשאים לטעום במלה "נא" לשון בקשה ויהא הדבר סביר מאד, ואילו במקרה השני נרגיש שאין זאת אלא חוספת סתמית, הגובלת עם טעמה של עתה — כען. בעיה לפני עצמה תהא "נא", הבאה אחרי פועל בזמן עתיד (או עבר מהופך) בגופים שונים, כגון: יקח נא מעט מים. אעברה נא ואראה... נלכה נא... יקומו נא... יומת נא את האיש הזה... מה צריכה נא זו להוסיף? אנחנו נוטים לראות בה לשון בקשה, אך נאלצים להודות, שאין בה שום אחיזה לאיזה פירוש שהוא. ונתפוס לשון עתה — זירוז — הדגשה.

והנה נתעוררה תשומת לבי לפסוק במקרא, שבו מופיעה נא בכתיב ולא בקרי. "יסלח (נא) ה' לעבדך בדבר הזה"⁴⁸ ועל פסוק זה נאמר בתלמוד⁴⁹; אמר ר' יצחק: מקרא סופרים... וכתיבן ולא קריין הלכה למשה מסיני. הראשון ברשימה שם נא דיסלח. ומובאים עוד ארבעה פסוקים. רש"י (שם) — וטעמייהו לא מפרש ליה. משמע שיש במלה זו משום מסורת עתיקה. והיא מעניינת אותנו. מה צריך דבר זה ללמדנו? אם חשובה היא ונחוצה, למה לא תיקרא, ואם אפשר לוותר עליה לשם מה נכתבה? מעלה אני השערה הנראית לי מסתברת מאד: אני מניח שהמליח הקטנה הזאת אינה אלא התנווין הידוע והמוכר לנו מהארכת הפעלים בעתיד בגופים נוכחים ונסתרים ונוכחת תדעו... יש מרוץ... תחמקין זאת סגירת הברה פתוחה בסיום אפי (נזלי). אפשר שהתנווין נעשה בפועל מתוך רצון וכוונה⁵⁰ — להדגיש או להתנגד. כן גם "נא" זאת.

נעבור על כל הצורות השונות שמלית זאת באה בכתובים:

נפתח בביטוי הנה נא. ביטוי המופיע 24 פעם במקרא. 11 פעם מלווה פועל בעבר. (הנה נא ידעתי), 13 פעם מלווה משפט מצב (הנה נא העיר הזאת), ואפשר שגם המשפטים הפעליים יתבארו כמשפטי מצב. הללו מייצגים חטיבה לעצמם, שאין לכלול בנשימה אחת עם משפטים, שבהם מופיעה "נא" אחר פועל צווי. כן הביטוי "אם נא מצאתי", שאינו מכוון להכניס כאן לשון בקשה. אנחנו ניצלץ לראות בו משפט מעורר — מזרז, המפנה את השומע לשים לבו לדברים הבאים. ובשני הביטויים הנזכרים אל נשכח, שהצליל "נא" בא סמוך לאות אפית (נזלית) נ — מ. ומסתבר שכאשר הפליט המדבר את המלה "הנה" או "אם" ניסה להמשיך בצליל האפי והוסיף "נא". ומותר לנו להניח שאין כל ערך ל"נא" זאת. גם לא עתה.

48 מלכים ב' ה', יח. 49 נדרים ל"ו, ע"ב.

50 ראה מאמרי "על החריגים בסיומת "ן" במקרא" בבית מקרא ג (עד) תשל"ח.

מ. בר-מגן

[8]

צ ל י ל עזר גרידא. ואמנם אין טעם למצוא בכל "נא" ביאור ע ת ה, שכן לא-פעם היא באה סמוכה ל"עתה". [ועתה שא נא כליך⁵¹ ועתה יגדל נא כח⁵², ועתה שבו נא בזה⁵³, צא נא עתה והלחם⁵⁴. או מה טעם בהכפלת "נא" או בשילושיה בכמה מקומות במקרא. [הנה נא אדני סורו נא⁵⁵. אם נא מצאתי . . . אל נא תעבר . . . יקח נא מעט מים⁵⁶. אל נא אם נא . . . קח נא את ברכתי⁵⁷.

ואין אנו יכולים לבאר כל "נא" בלשון בקשה, שכן מצאנוה לא-פעם סמוכה ל"אנא", שהיא מלת בקשה לכל הדעות. [אנא שא נא פשע עבדי⁵⁸, או שהיא סמוכה לעתיד מוארך גוף ראשון. [ארדה נא ואראה⁵⁹, אוציאה נא אתה⁶⁰.

וחזור אני ואומר: מסתבר ש ב כ ל ע ת, שהמדבר רצה להאריך בלשונו למען השפע על שומעו ולהביאו להטות אזנו ולשים לבו אליו, החל מגן ומשמיע צלילים אפיים — נזליים ("נא") ממילא יכול היה השומע להרגיש בהם כעין בקשה או זירוה או סתם צליל עזר כפי הנדרש. חז"ל יכלו לשמוע בארבע הדוגמאות, שהבאנו לעיל, מלת בקשה (ולאו דווקא תנווין גרידא). ומשום כך יכלו גם מפרשינו — רש"י וסיעתו — לשמוע בכל ביטוי דומה כגון אלה (ציווי סמוך ל"נא") לא סתם תנווין אלא כעין הצעה ובקשה וזירוה. ואילו האחרים רשאים היו לשמוע ב"נא" צ ל י ל גרידא, שאינו מוסיף דבר וציינו זאת בביאור: ע ת ה — ע כ ש י ו — כ ע ן .

הביטוי "אל נא", הבא 21 פעם במקרא מלווה 19 פעם פועל בעתיד, מסתבר יותר כבקשה בשלילה. ואמנם, כפי שראינו, אונקלוס סטה גם הוא מנוקשותו ותרגם "בכעו" בשנים שלשה מקומות.

וסבורני, ששלטו פה כעין כללי לשון:

א) ציווי בעל הברה פתוחה בסופו "משך" את סגירתו ב"נא". [אמרי נא. שא נא. סורו נא.] תנווין מובהק, כדרך שראינו ב"ון", שההברה הפתוחה "משכה" אותה.

ב) ציווי הבא בהברה סגורה בסיומו, וזו אחת מאותיות ח — ע, גם הוא בין הגורמים להמשכת הצליל "נא" — הצליל האפי — נזלי. [קח נא. שמע נא.]

ג) כאשר המלה הסתיימה בעיצורים ל — מ — נ — ר, שהן אותיות האף — השוטפים, נדרשה "נא" לבוא אחריה. [אל נא. שאל נא. הואל נא. אם נא. שים נא. קחם נא. יאמן נא. הכר נא. ידבר נא.]

ד) ויש לשער שאותם גורמים — גרוניות ואותיות למנ"ר — שהביאו להארכת התנווין "נא", הם שגרמו להוספת "נא", אם המלה ה ב א ה פתחה באחת מהן. כגון:

51 בראשית כ"ז, ג. 53 שם כ"ב, יט. 55 בראשית י"ט, ט.

52 במדבר י"ד, יו. 54 שפטים ט', לח. 56 שם י"ח, ג-ד.

57 שם ל"ג, יא. 59 שם י"ח, כא.

58 שם נ', א. 60 שם י"ט, כ.

[9]

המלה "נא" במקרא

הבט נא השמימה⁶¹, לך נא אל הצאן⁶², עמד נא עלי⁶³ והגד נא לי מה עשית⁶⁴. הפרד נא מעלי⁶⁵. תשב נא נפש הילד⁶⁶. לך נא ראה את שלום⁶⁷. כללים אלה אמורים להקיף את כל המקומות בהם באה המלית "נא". מלבד שמונת המשפטים הבאים, שלא מצאתי להם מסגרת, אלא אם נרחיב ונאמר, שהיו מקרים מיוחדים, בהם המדבר התנגן בצורה זו, של תנווין מוארך, מתוך דחף פנימי. יעמד נא דוד לפני⁶⁸. שוט נא בכל שבטי ישראל⁶⁹. דרש נא כיום⁷⁰ (פעמיים). שב נא פה כי ה' שלחני (3 פעמים⁷¹). דרש נא בעדנו את ה'⁷². שב נא וקראנה באזנינו⁷³.

70	מלכים א כ"ב, ה.	66	מלכים א י"ז, כא.	61	שם ט"ו, ה.
	דבה"י ב י"ח, ד.	67	בראשית ל"ז, יד.	62	שם כ"ז, ט.
71	מלכים ב ב', ד, ו.	68	שמואל א ט"ז, כב.	63	שמואל ב א', ח.
72	ירמיה כ"א, ב.	69	שמואל ב כ"ד, ב.	64	יהושע ז', יט.
73	שם ל"ו טו.			65	בראשית י"ג, ט.